URBES ITALICAE. OBSERVATIONS ON THE TRANSLATION OF ITALIC CITY NAMES INTO ROMANIAN WORDS BY TEODOR CORBEA (DICTIONES LATINAE CUM VALACHICA INTERPRETATIONE)

Adrian Chircu, Hab. Dr., "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

*Abstract. This paper focuses on the Italic city names found in **Dictiones latinae cum valachica interpretatione**, one of the oldest Romanian dictionaries written by Teodor Corbea, a scholar who lived in Transylvania at the end of the 17th century and the beginning of the 18th century.*
The large number of Italic urban toponyms caught our attention and compelled us to carry out a linguistic analysis of how Teodor Corbea created the dictionary entries by translating town names from Latin into Romanian. Throughout the dictionary, we also noticed the author's desire to share his vast knowledge, typical of European encyclopaedism, with his readers.
The inclusion of place name particularities in the dictionary helps us to better understand the endeavour of this Transylvanian writer as well as his broad cultural horizon and extensive linguistic knowledge.

Keywords: Teodor Corbea, dictionary, Romanian language, encyclopaedism, diachrony, Italic toponymy, names of Italic cities, Middle Age.

„*Modelul cultural adecvat unui popor neolatin, care păşea timid pe calea modernizării, era cel occidental…*" (Pop 2014: 40)

0. În cei din urmă ani, se constată o întoarcere la vechile noastre scrieri, cu intenţia vădită de a valorifica patrimoniul naţional şi, implicit, cărturăresc. Textele de odinioară ne pot ajuta să înţelegem modul în care s-a deschis spre Occident şi s-a dezvoltat societatea românească, de-a lungul veacurilor. Astfel, în zilele noastre, istoricii, teologii sau filologii scot la iveală numeroase mărturii, privitoare la mersul lucrurilor în provinciile româneşti, în care se încerca o aliniere la mişcările culturale europene, situate sub semnul unei dinamici evidente.

1. În climatul cultural (medieval-renascentist-iluminist) din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, încep să-şi facă apariţia tot mai multe texte detaşate de Biserică şi de cancelariile domneşti, marcând o înnoire a vieţii cărturăreşti de la noi. Dorinţa de cunoaştere este imensă, iar ştiutorii de carte sunt din ce în ce mai mulţi, ceea ce face ca noile idei să poată fi răspândite în principalele centre de cultură de dincolo şi de dincoace de Carpaţi.

1.1. Aceste schimburi culturale s-au făcut, în principal, pe calea scrisului, cu ajutorul tipăriturilor, însă nu rare erau situaţiile în care erudiţii veacurilor amintite călătoreau dintr-un centru de cultură în altul, spre a împărtăşi celorlalţi învăţaţi sau învăţăceilor câte ceva din cunoştinţele şi din experienţa lor.

În acest sens, susţine Octavian Şchiau (1978: 30), „*relaţiile culturale deosebit de strânse, existente între cele trei ţări române în epoca medievală, au fost stabilite şi cultivate prin eforturile a nenumăraţi cărturari care au prefaţat prin intensa lor circulaţie dintr-o ţară într-alta, răspândirea tot atât de largă în teritoriul dacic a cărţilor tipărite*."

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

1.2. Un rol important în toată această mişcare culturală l-a avut, fără îndoială, învăţământul, care a contribuit major la dezvoltarea tuturor domeniilor de interes din acele vremuri destul de tulburi şi a facilitat un intens schimb de idei novatoare în varii domenii.

1.2.1. Prin urmare, „*principalele căi pe care au putut fi înfăptuite valoroase programe culturale* [în Moldova şi în Ţara Românească] *sunt nemijlocit legate de învăţământ, sub toate formele lui, de reactivarea tiparului, ca mijloc de multiplicare şi de răspândire largă a scrierilor în limba română.*" (Cândea et ali 2012 V: 873)

1.2.2. În acelaşi timp, în Ardeal, „*viaţa spirituală a românilor transilvăneni a fost susţinută nu numai de domnii de peste Carpaţi, cu bani, cu cărţi sau construcţii bisericeşti şi mânăstiri, cum au procedat mai ales Constantin Şerban şi Constantin Brâncoveanu, ci şi o serie de dascăli, copişti, legători de cărţi, zugravi din principate, care venind în Transilvania au desfăşurat o bogată şi multilaterală activitate culturală.*" (Şchiau 1978: 30)

2. Dintre aceşti cărturari, se detaşează, prin pregătirea sa complexă, Teodor Corbea, care ni se prezintă, în coloanele dicţionarului său, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ca un tălmăcitor de cărţi de învăţătură (**Theodorus**: nume de bărbaţi de obşte; item: numele acestui de pă urmă, care această carte de pă letenie şi ungurie o au tălmăcit rumîneaşte, p. 531). Despre acest învăţat de la finele veacului al XVII-lea şi începutul veacului al XVIII-lea, ne oferă informaţii semnificative A.M. Gherman (2010: 5-36), în monografia dedicată acestuia.

2.1. Teodor Corbea a lăsat posterităţii o seamă de lucrări cu caracter filologic, religios sau istoric, dintre care amintim: *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, *Psaltirea în versuri*, *Însămnare pentru solia mai marelui mieu frate pentru vorovirea ce au avut-o cu Turculeţ rohmistru şi cu alţi rohmiştri moldoveni şi pentru răspunsu ce au luat când au fost să să înapoi de la crai*.

În ciuda importanţei culturale evidente a acestor trei lucrări şi ţinând cont de specificul cercetării noastre, în acest studiu, ne-am oprit doar asupra dicţionarului corbean, lucrare lexicografică reprezentativă pentru epoca în care a apărut, care se deosebeşte de celelalte similare prin bogăţia materialului de limbă conţinut, prin cantitatea de informaţii de ordin gramatical şi prin modalităţile de redare a semnificaţiei cuvintelor înregistrate.

2.2. Mihai Gherman consideră că acest dicţionar reprezintă „*cel mai mare inventar lexical al limbii române vechi* […], *o sursă pentru cercetarea istoriei limbii române şi, prin caracterul ei enciclopedic, o sursă inestimabilă pentru studierea orizontului cultural românesc în epoca lui Constantin Brâncoveanu*" (2000-2001: 161) şi că nu avem de-a face doar cu o simplă echivalare lingvistică, ci cu un „*instrument encyclopédique, à valeur de miroir culturel.*" (2014: 52).[1]

3. Lucrarea a apărut la finele secolului al XVII-lea, fiind tâlcuită pe româneşte de către Teodor Corbea, la cererea părintelui Mitrofan, episcopul de Buzău şi a fost considerată ca „*una dintre cele mai importante lucrări ale umanismului românesc, ecou întârziat al celui european*" (Gherman 2010: 48), mişcare culturală prezentă, din ce în ce mai mult, în viaţa

[1] Importanţa dicţionarului pentru lexicografia românească mai fost relevată şi de către Creţu (1905) şi Seche (1966).

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

cărturarilor transilvăneni, care elaborează dicţionare bilingve[2] (în special, româno-latine şi latino-române) şi multilingve ce permit „*constituirea unui amplu dialog intercultural european*" (Pop et ali 2007: 326).

3.1. Probabil că, în peregrinările sale prin părţile Transilvaniei, părintele Mitrofan avusese ocazia să vadă, într-o bibliotecă diecezană, un lexicon mai vechi latin-maghiar *Dictionarvm latinovngaricvm opus novum et hactenvus nvsqvam editvum; Item vice versa: dictionarivm vngaricolatinvm, in quo præter dictionvm vngaricvm interpretationem latinam*, elaborat de către Albert Szenci Molnár[3] şi publicat în 1604, la Nürnberg, fapt care l-a determinat să susţină financiar o asemenea întreprindere culturală.

3.1.1. Conştient fiind de însemnătatea în epocă a dicţionarului preotului calvin maghiar, părintele Mitrofan doreşte ca, prin acest efort cărturăresc de adaptare la firea limbii române a dicţionarului latinesc-unguresc, românii să înţeleagă cât mai bine semnificaţiile cuvintelor latineşti şi realităţile lumii romane, facilitând astfel accesul la cultura occidentală fie ea religioasă ori laică. Apelul la Corbea, în vederea traducerii dicţionarului, nu este întâmplătoare, căci acesta era „*logofăt pentru limba latină la cancelaria domnească a Ţării Româneşti* [şi] *redacta corespondenţa lui Brâncoveanu cu ţarile străine*" (Şchiau 1978: 35), fapt care îl recomanda ca bun cunoscător al realităţilor culturale româneşti şi al celor apusene.

4. Pornind de la faptele de limbă înregistrate în filele dicţionarului, ne propunem să continuăm analiza întreprinsă în contribuţiile anterioare (Chircu 2013, Chircu 2014a şi Chircu 2014b) şi să studiem, de astă dată, modul în care Teodor Corbea tălmăceşte şi structurează informaţia privitoare la oraşele italieneşti, care au fost descrise, parţial, într-un studiu anterior (Gherman 2004: 99-101), reluat în monografia dedicată învăţatului braşovean (Gherman 2010: 51-52), însă doar în perspectivă cultural-istorică, iar nu lingvistică. Astfel, dorim să întregim descrierea, printr-o analiză detaliată privitoare la faptele de limbă decelate în structurarea intrărilor de dicţionar amintite. În monografia sa (2010: 51), A. M. Gherman ţine să precizeze că „*perspectiva europocentristă este dominată de imaginea unei Italii*[4] *mult mai bine cunoscute decât alte regiuni periferice*", insistând asupra reperelor de ordin literar.

4.1. Chiar dacă onomastica italică (antroponime, toponime, hidronime, oiconime, oronime, urbanonime etc.) este prezentă în aproape fiecare filă de dicţionar, vom analiza doar numele de oraşe[5] pe care le-am excerptat şi le-am inclus în următorul corpus: **Abella:** oraș al Campaniei, p. 4 (azi Avella); **Abellinum:** oraș al Campaniei [sic!], p. 4 (Civitas Abellini, Livia Augusta Alexandrina Abellinatium, azi Avellino); **Acela:** oraș al Laţiei, p. 9; **Acele** idem; **Acelum:** oraș al domnilor vineţiiani, p. 9 (azi Asolo); **Acerrae:** oraș al Italiei de cătră Umbriia, p. 9 (azi Acerra); **Adrenon:** oraș al Siţieliei, p. 16 (azi Adrano); **Adryx:** oraș al siracuseneanilor, p. 16 (Adrice, lângă Siracusa); **Aecalum:** oraș al Italiei, p. 18; **Aesisium:**

[2] A se vedea, în acest sens, în *Bibliografie*, DLV, DLVI, LM ori LCLV.
[3] După cum afirmă Mihai-Alin Gherman (2014: 54), Albert Szenci Molnár (1604) se inspiră, la rândul său, din alte lucrări lexicografice care circulau în Europa, scrise de Ambrosius Calepinus sau Cholinus, Frisius (*Dictionarium latino-germanicum*). Se pare că dicţionarul lui Corbea a reprezentat un model pentru Francisco Párisz Pápai (1767).
[4] La Corbea (2001: 273), **Italia:** Italiia, în Europa între Marea Adriaticum şi Tyrrhenum, care are oraș mare pă Roma.
[5] Al. Graur (1972: 43) susţine că „*din Antichitate, s-au păstrat relativ puţine nume de oraşe, în special mari, iar nume de sate cu totul excepţional, lucru explicabil dacă ne gândim la transformările din societate de atunci şi până astăzi. În Italia şi în Grecia e natural să găsim exemple mai multe decât în alte ţări*."

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

oraș al Umbriei, p. 21 (azi Assisi); **Agrigentum:** oraș al Sițiliei, p. 26 (înainte Girgenti, azi Agrigento, în Sicilia); **Alba:** doao orașuri de la Italiia, p. 27 (Alba, în Piemont); **Albimilium:** oraș al Liguriei, p. 27 (Albintimilium, Vintimilium, Vintimilia, azi Ventimiglia); **Alesa:** oraș al Sițiliei, p. 29 (probabil lângă Curonia); **Aletium**: oraș al salentineanilor în Italiia, p. 29 (azi Lecce); **Algidum**: oraș al Italiei aproape de Thusculum într-un alt munte zîdit, p. 30 (aproape de Castello şi Monte Cavo); **Aliphe:** oraș al Samniunului, p. 30 (sau Aliphe); **Aluntium sive Ablontium:** oraș al Sițiliei nu departe de la muntele Libanus, p. 33 (azi Alontio, în Sicilia); **Alvona que et Albona:** oraș al Liburniei, p. 33 (azi Albona, în Liburnia); **Altinum:** oraș au fost al ținutului vinețîienesc, p. 33 (azi Altino); **Ameria:** oraș al Umbriei, p. 35 (azi Amelia); **Ameriola:** oraș al Lației, p. 35 (Colonia Albana); **Aminaeum:** oraș campanienescu în Țara Italiei, p. 36; **Amiternum:** oraș al Campaniei, în care s-au născut Sallușțius, p. 36 (oraș vechi în Abruzzo); **Ancon vel Ancona:** oraș al Țării Italiei lîngă Marea Adriei, p. 40 (azi Ancona); **Angolus:** oraș din Țara Italiei, p. 42; **Anisum:** oraș în Sițiliia, p. 42 (sau Anasia); **anxor** [sic!]**:** oraș şi, lîngă dîns, fîntînă în Italiia, p. 46; **Apameste:** oraș în Țara Italiei, p. 46 (oraș al Peucenției, de origine greacă); **Apina:** oraș al Apuliei, p. 47 (veche cetate); **Aquileja:** nume al unui oraș, p. 49 (azi Aquilee, în Friuli); **Aquinum:** oraș al Campaniei, p. 50 (azi Aquino); **Ariminium**: oraș mare al Țării Italiei, p. 54 (azi Rimini); **Aritia:** oraș al Țării Italiei, p. 54 (azi Ariccia); **Arpinum:** oraș al Țării Italiei a lui Țițero, p. 55 (azi Arpino); **Arrentia:** nume de oraș din Țara Italiei, p. 55; **Assisium:** oraș al Umbriei, p. 60 (azi Assisi); **Atella:** oraș au fost al Țării Italiei, p. 61; **Attella:** oraș al Campaniei, p. 63; **Aurunca**: oraș al Țării Italiei, p. 66 (Aurunca oppidum); **Balesium:** oraș al Apuliei, nu departe de la Brundisium, p. 69 (în Sicilia); **Barium:** orășel de la Apuliia, p. 70 (azi Bari); **Batina:** oraș al Apuliei, p. 70 (oppidum); **Beletra:** oraș italienesc, nu departe de la Roma, p.71; **Beneventum:** oraș al Campaniei, p. 72 azi (Benevento); **Bergomum:** oraș al Țării Italiei, p. 72 (azi Bergamo); **Bovilliae**: oraș aproape de Roma, p. 76 (azi Bauco, Babucco); **Brundusium:** oraș italienesc, p. 77 (oraș important în Appulia Messapia, azi Brindisi); **Buxentum:** oraș al Lucaniei, p. 79 (Busseto, în ducatul de Parma); **Caesenna:** oraș al Italiei, p. 81 (azi Cesena); **Cale:** oraș al Campaniei, p, 82; **Calenum:** oraș al Campaniei, p. 83; **Camarina:** un aleșteu și oraș în Sițiliia, p. 84 (azi Camarana); **Canusium:** oraș al Apuliei, p. 86 (azi Canosa); **Capena:** oraș au fost lîngă Roma, p. 86 (azi Civitucula); **Capua:** oraș al Campaniei, p. 87 (azi Capua); **Casinum:** oraș italienesc, p. 89 (Casino); **Casmene:** oraș al Sițiliei, p. 89 (Kasmene, cetate grecească); **Cassilium:** nume de oraș, p. 90 (azi Cassiglio); **Castania:** oraș italienesc, p. 90 (azi Castelanetta, oraș în Otranto); **Catalaunum:** oraș de la Campaniia, p. 90 (azi Catania); **Catana:** oraș sițilienesc lîngă muntele Etha [sic!], p. 91; **Catina:** oraș al Sițiliei, p. 91; **Clodi Forum:** oraș al Țării Italiei, p. 109 (mai multe orașe italice purtau acest nume: Bracciano, Carinola, La Tolfa); **Comum:** oraș italienesc în Longobardiia, p. 118 (azi Como); **Corniclus:** oraș al latinilor, p. 133 (azi Cornicchio); **Cossa:** oraș al Umbriei, p. 135 (azi Orbetello); **Cremona:** oraș italienesc aproape de Mantua, p. 136 (azi Cremona); **Cremides:** oraș de la Sițiliia, într-alt nume Filippos, p. 136; **Crimissa:** oraș în svîrșitul Țării Italiei, p. 137 (azi Cirò); **Crustumium:** oraș al Țării Italienești și rîu, p. 138 (sau Crustumerium, azi La Conca); **Cumae:** oraș al Campaniei, p. 139 (oraș antic lîngă Napoli, azi Cuma); **Cupra:** un oraș italienesc, p. 140 (azi Cupra Marittima); **Daunium:** oraș italienesc, p. 145 (Castrum Novium Daunium, azi Castelnuovo della Daunia); **Decietum:** oraș al Țării Italienești, p. 147 (în Piemont); **Dicaarchia:** oraș din Țara Italiei, în numele cel de acum, p. 159 (nume grecesc,

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

probabil cetatea Puteoli, azi Puzzuoli); **Echetia:** oraș italienesc, p. 174 (lângă Stefano); **Egesta:** oraș sițilienesc care l-au zidit Eneas, p. 176 (Acesta, Segesta, în siciliană Siggésta); **Elea:** oraș lucaniesc, p. 177 (azi Velia); **Enna:** oraș al Sițiliei, p. 181 (până în 1926, Castrogiovanni, azi Enna); **Ergetium:** oraș sițilienesc, p. 185 (Sergetion, Hergetium, Ergezio); **Faventia:** oraș italienesc, p. 201 (Faenza); **Felsina:** oraș italienesc în numele de acum Bononiia, p. 202 (la origine Velzna, nume etrusc; Bononia e un nume dat de romani, azi Bologna, probabil de origine celtică); **Ferraria**: oraș al Italiei, p. 203 (azi Ferrara); **Fesula:** oraș aproape de Florențiia, p. 203 (antic Faesulae, azi Fiesole); **Florentia**: un oraș vestit în Țara Italiei, p. 207 (vechi, Florentia sau Fluentia, azi Florența); **Frusino:** oraș al Campaniei, p. 212 (azi Frosinone); **Fundi:** oraș al Țării Italienești, p. 213 (azi Fonsi, Lazio); **Gabii:** oraș în Italia, p. 215 (azi Gaby); **Genua:** oraș italienesc în Liguriia, p. 218 (azi Genova); **Hybla:** oraș și munte în Sițiliia, p. 237 (Hybla Heraea, azi Megara/Ragusa Ibla); **Hyela:** oraș în Lucaniia, p. 238 (Hyele, Elea sau Velia); **Idalium:** oraș al Campaniei, p. 241[6]; **Immola:** oraș în Țara Italiei, p. 245 (azi Imola); **Imola:** oraș italienesc, p. 246 (azi Imola); **Interamma:** oraș italienesc în ținutul Umbriei, p. 264 (sau Interamna Praetutianorum, azi Teramo); **Lavinium:** oraș au fost în Țara Italiei, p. 282 (azi Pratica di Mare); **Laurentum:** oraș în Lațium, p. 282 (azi San Lorenzo); **Laureolarium:** oraș italienesc, p. 282; **Lauretum:** orășăl în Țara Italiei (azi Loreto Aprutino); p. 282; **Lichindus:** oraș în Sițiliia, p. 286; **Locri:** oraș au fost în Țara Italiei către Sițiliia, p. 289 (azi Locri); **Luceria:** oraș în Apuliia, p. 291 (azi Lucera); **Lucrinium:** oraș în Apuliia, p. 292 (Dauniorum oppidum); **Maleventum:** nume de oraș pre care apoi l-au numit Beneventum, p. 298 (azi Benevento); **Mantua:** oraș italienesc, p. 300 (azi Mantova); **Mediolanum:** un oraș foarte mare în Țara Italiei ăn ținutul cu numele Lombardiia, p. 304 (azi Milano)[7]; **Menavia:** oraș italienesc în ținutul Umbriei, p. 307; **Messana:** oraș în Sițiliia, p. 308 (azi Messina); **Metapontum:** oraș în Țara Italiei, p. 309 (azi Metaponto); **Mevania:** oraș italienesc în Umbriia în care s-au crescut Properțius, p. 310 (azi Bevagna); **Minturnae:** oraș al Țării Italienești în ținutul Campaniei, p. 311 (azi Minturno); **Morgentium:** oraș în Țara Italienească, p. 316 (Moriacium, azi Morgex, în Valle d'Aosta); **Motye:** oraș în Sițiliia, p. 317 (azi Mozia, în siciliană Mozzia); **Mutina:** oraș italienesc aproape de Banoniia, p. 320 (azi Modena); **Nacone:** oraș în Sițiliia, p. 322 (veche cetate, în Sicilia); **Naulum:** oraș în Liguriia, p. 324 (azi Noli); **Neapolis:** oraș nou, într-a căruia nume multe nume să numesc, p. 324 (azi Napoli); **Necus:** oraș italienesc în Umbriia, p. 325; **Nepeta:** oraș italienesc, p. 326 (azi Nepi, în Viterbo); **Nequinium:** oraș italienesc în Umbriia, p. 326 (azi Narini)[8]; **Nerulum:** oraș italienesc, p. 326 (vechi oraș în interiorul Lucaniei, azi Nérula); **Nisa:** oraș în Sițiliia, p. 328 (azi Nizza di Sicilia); **Noae:** oraș sițilienesc, p. 329 (azi Novara); **Nola:** oraș campanienesc, p. 329 (Nola); **Nonyna**[9]**:** oraș sițilienesc, p. 330 (vechi Nonymnxus); **Novaria:** oraș italienesc întru vecinicirea Mediolanului, p. 331 (Novara, Noara în dialectul piemontez); **Nucoria:** oraș italienesc în Campaniia, p. 332 (azi Nocera Inferiore); **Numana:** oraș al Țării Italienești, p. 332 (azi Numana, Ancona); **Nursia:** oraș vechi în Țara

[6] La Albert Szenci Molnár (1604), e înregistrat **Idalium**: *Varosa Cyprusnac.* Prin urmare, Teodor Corbea preia greșit informația.

[7] Graur (1972: 43) precizează că toponimele celtice „*apar şi în nordul Italiei: **Milano** din **Mediolanium** (după toate probabilităţile însemna 'în mijlocul şesului'), **Mantua**, **Verona** (de aici şi numele oraşului elveţian **Berna**). Se ştie că nordul Italiei se numea în Antichitate **Gallia Cisalpina**, fiind locuit de gali*."

[8] La Albert Szenci Molnár (1604), e înregistrat **Nequinum**: *Olaßvaros Umbriaba*.

[9] Copiat greșit de Corbea. La Albert Szenci Molnár (1604), figurează **Nonymna**: *Siciliai varos.*

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

Italiei, p. 333 (azi Norcia, lângă Perugia); **Opitergium:** orașul vinețiianilor, p. 346 (azi Oderzo); **Ostia:** oraș italienesc dincolo de Roma, unde cură Tiberisul în mare, p. 350 (Ostio); **Padua:** oraș al Țărei Italienești în biruința viclențeseanilor [sic!], într-alt nume **Patavium**, p. 353 (Padova); **Paestam:** oraș italienesc în ținutul Lucaniei, p. 354 (Pesto); **Palanteium:** oraș den muntele Palatinus, încă cînd n-au fost Roma, p. 354; **Pandosia:** oraș în Țara Italiei, p. 356 (Pandosia Bruzia); **Panormum:** oraș sițilienesc, p. 357 (Panormos, azi Palermo); **Papia:** oraș italienesc, aproape de Mediolanum, p. 358 (azi Pavia); **Parma:** un oraș italienesc și o gîrlă, p. 360 (azi Parma); **Patavium:** oraș italienesc în moșiia domnilor de la Vinețiia, p. 362 (azi Padova); **Pavia:** nume de oraș italienesc, p. 362 (vezi Papia); **Petilia:** oraș italienesc ăn ținutul Lucaniei, p. 378 (azi Petilia Policastro); **Petra:** oraș în Sițiliia, p. 378 (Petra Pertia, Petra Pertusa, azi Petraperzia); **Pinna:** un oraș în Țara Italiei, p. 384 (azi Penne, în Abruzzo); **Pisaurum:** oraș italienesc în ținutul Pițenumului în țărmurile Mărei Italienești, unde curge apa Pisaurus în mare, p. 385 (azi Pesaro); **Pistoria:** oraș italienesc în ținutul Hetruriei între Florențiia și Luca, p. 386 (azi Pistoia); **Pistorium:** nume de oraș, p. 386 (idem); **Placentia:** oraș al Țărei Italienești, p. 386 (azi Piacenza); **Pompei:** oraș al Țărei Italienești, în ținutul Campaniei, p. 392 (Pompei); **Posidonia:** oraș italienesc carele îl chiiamă și Pestum, p. 394 (idem Pestam); **Praeneste**: oraș au fost italienescu, nu departe de Roma, p. 399 (azi Palestrina); **Praetutium:** oraș italienesc, p. 402 (vezi supra Interamma); **Privernum:** oraș italienesc în ținutul Campaniei, p. 404 (azi Priverno, Lazio) ; **Pupulum:** oraș sardienesc, p. 417 (în provincia Solci, Sardinia); **Puteolli:** oraș din Țara Italiei în ținutul Campaniei, p. 418 (azi Puzzeoli); **Ravenna:** oraș al Țărei Italienești, p. 428 (Ravena); **Reate:** oraș în Țara Italiei, p. 428 (azi Rieti, Lazio); **Regium:** oraș al Țărei Italienești, p. 432 (Reggio Calabria, vezi și Reggio Emilia); **Rhegium:** oraș al Țărei Italienești, p. 440 (probabil Reggio Calabria, vezi și Reggio Emilia); **Roma:** mare oraș al Țărei Italiei, Roma, p. 442; **Rubi:** oraș în Campaniia, p. 443 (azi Ruovo di Puglia); **Rufae:** oraș campanienesc, p. 444 (azi Rufra); **Rufriataeriae:** oraș în Campaniia, p. 444[10]; **Sabbatio:** oraș italienesc cătră Ghenua, p. 446 (azi Savona); **Salentinum:** orașul pițenuseanilor în Țara Italiei, p. 448 (azi Salento); **Salinae: urbs Siciliae palmis abundans** oraș sițilienesc, p. 448 (Saline); **Salmantica:** oraș umbrienesc în Italiia, p. 448; **Saturniana Colonia:** oraș italienesc în mijlocul ținutului Tusției, p. 453 (Saturnia); **Saturum vel Saturnum:** oraș calabrienesc nu departe de la Tarentum, p. 453; **Savona:** oraș în Liguriia, p. 454 (azi Savona); **Saxoforatum vel Saxumferratum:** nume al orașului italinesc, p. 454 (azi Sassoferato); **Saxunmferratum:** oraș italienesc pre care l-au chiemat de demult Saxoforatum, p. 454; **Scaptis:** oraș au fost în Lațium, p. 455 (Scazia, în Lazio); **Scyllaceum:** un munte și un oraș în Țara Italiei, p. 459 (azi Squillace); **Selinus:** oraș sițilienesc care e încărcat cu finici, p. 461 (azi Selino); **Sentinum:** oraș al Țărei Italienești, în ținutul Urbinului, p. 463 (lângă Sassoferato); **Setia:** oraș italienesc în ținutul Campaniei, p. 467 (Sezia); **Sibaris vide Sybaris:** oraș în Țara Grecească cea Mare, p. 468 (azi Sibari); **Sidicinum:** oraș în Campaniia, p. 469 (Teanum Sidicinum, azi Teano); **Signis:** numele unui oraș din Lațium și unui munte, p. 469 (Signia, azi Segni, în Lazio); **Sinvesus:** oraș al Țărei Italienești în ținutul Campaniei, p. 471 (azi Seveso); **Sipontum:** oraș al Țărei Italienești în ținutul Apuliei supt muntele Graganus, p. 472 (azi Siponto, Puglia); **Sora:** un oraș în

[10] Preluat greșit de către Corbea. La Albert Szenci Molnár (1604), e inventariat **Rufrimaceriae**: *Varos Campaniaba*.

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

Campaniia, p. 476 (azi Sora, Frosinione); **Spoletium:** oraș al Țării Italienești în ținutul Umbriei, p. 480 (azi Spoleto); **Stabiae:** oraș în Campaniia, p. 481 (azi Stabia); **Statoria**[11]**:** oraș hetrurienesc, p. 482 (Scatona); **Styella:** un orășel în Sițiliia, p. 487 (probabil Styela); **Suessa:** oraș în Campaniia, p. 493 (probabil Suessa Aurunca, azi Sessa Aurunca); **Sulmo:** oraș al Țării Italienești în care s-au născut poeticul Ovidius, p. 495 (azi Sulmona, în Aquila); **Surrentum:** oraș al Țării Italienești, p. 499 (Sorrento); **Taracina vel Tarracina:** oraș în Țara Italiei, p. 505 (azi Terracina, în Lazio); **Tarentum:** un oraș vestit în Țara Italiei în ținutul cu numele Calabriia, care din-ceput o au chiemat Magna Grețiia, p. 505 (azi Taranto); **Tarqvini:** oraș tusțienesc au fost din care Tarcvinius Priscus s-au mutat în Roma, p. 505 (Tarquinia, Viterbo, Lazio); **Thrassumenus:** un loc în Țara Italiei a căruia nume de acum iaste **Lagio de Pergia**, p. 515 (Trasimeno, Lago di Perugia); **Ticinum:** oraș al Țării Italienești, p. 516 (azi Ticino); **Tifernum:** oraș în Umbriia, p. 516 (Tifernum Tiberium Civitas Tiberina, azi Città di Castello); **Tolentum:** oraș al Țării Italienești, p. 518 (azi Tolentino); **Trajana hodie Potentiana:** oraș al ținutului Pițenum în Țara Italiei, p. 521 (azi Podenzana); **Tridentum:** oraș nemțăsc și italienesc, lîngă apa Atesis, p. 525 (azi Trento); **Trifolinum:** oraș campanienesc, p. 525 (azi Trifoglio); **Trossulum:** oraș ăn Tusțiia, p. 528 (cetate etruscă); **Tudertum:** oraș italienesc aproape de Spoletum, p. 529 (azi Tuderde); **Turium:** alt oraș în Țara Italiei, p. 530 (Thurium, azi Thurii); **Tuscania:** oraș al ținutului Tusției, p. 530 (azi Tuscania); **Tusculum:** oraș au fost în Lațium, p. 530 (vechi oraș preroman); **Tybur:** oraș italienesc aproape de Roma, p. 531; **Veji:** oraș au fost în Hetruriia, p. 536 (oraș etrusc la circa 30 de km, nord-vest de Roma); **Velia:** oraș în Țara Italiei in Lucanis; item: un loc în Calabriia, p. 536 (vezi *supra* Elea); **Velitrae:** oraș al Țării Italienești, p. 536 (azi Velletri, Lazio); **Venaphrum:** oraș italienesc în Campaniia, p. 536 (azi Venafro, Isernia, Molise, sudul Italiei); **Venetiae:** Vinețiia, p. 537 (Veneția); **Vercella:** oraș al Țării Italienești, p. 538 (azi Vercelli, aproape de râul Sesia); **Verona:** oraș mare al Țării Italiei în biruința vinețiianilor, p. 538; **Volsinium:** oraș al Italiei, p. 549 (antica Volsinio, oraş-cetate în Etruria); **Urbinum:** oraș italienesc, p. 549 (azi Urbino); **Utinum:** oraș în Italiia, p. 551 (azi Udine); **Vulsinium:** oraș au fost în Hetruriia, p. 551 (vezi Volsinium); **Vulturnum:** oraș în Campaniia lîngă apa Vulturnus, p. 551 (azi Voltorno); **Xiphonia:** oraș siținienesc, p. 553 (o misterioasă cetate greacă); **Xuthis**[12]**:** oraș siținienesc, p. 553 (Monte Suzio); **Zancle:** oraș siținienesc au fost pre care apoi [sic!] l-au chiemat Messana, p. 555 (azi Messina).

5. Din inventarul realizat, reiese că avem un număr semnificativ de nume de orașe italice în coloanele dicționarului, ceea ce permite și o interpretare obiectivă a faptelor de limbă de la sfârșitul veacului al XVII-lea.

5.1. Astfel, urmând modelul propus de Albert Szenci Molnár, în dicționarul lui, Teodor Corbea variază denumirea *Italiei* (**Acerrae:** oraș al Italiei de către Umbriia, p. 9; **Algidum**: oraș al Italiei aproape de Thusculum într-un alt munte zîdit, p. 30), utilizând, pe lângă aceasta, mai ales denumiri frecvente în epocă, la noi, și anume *Țara Italiei* (**Metapontum:** oraș în **Țara Italiei**, p. 309; **Nursia:** oraș vechi în **Țara Italiei**, p. 333) sau

[11] La Albert Szenci Molnár (1604), e înregistrat **Statonia**: *Hetruriai varos*.
[12] La Albert Szenci Molnár (1604), e glosat **Xuthia**: *Siciliai Varos*.

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

Ţara Italienească (**Morgentium:** oraș în **Țara Italienească**, p. 316; **Surrentum:** oraș al **Țării Italienești**, p. 499).

5.2. Uneori, sunt reţinute, în locul Ţării Italiei, alte ţinuturi sau provincii încărcate de istorie din Peninsula Italică: Apulia (**Luceria:** oraș în **Apuliia**, p. 291; **Lucrinium:** oraș în **Apuliia**, p. 292), Longobardia (**Comum:** oraș italienesc în Longobardiia, p. 118), Lucania (**Buxentum:** oraș al **Lucaniei**, p. 79), Campania (**Abella:** oraș al **Campaniei**, p. 4), Sicilia (**Cremides:** oraș de la **Sițiliia**, într-alt nume Filippos, p. 136), Tuscia sau Toscana (**Tuscania:** oraș al ținutului **Tusției**, p. 530), Umbria (**Necus:** oraș italienesc în **Umbriia**, p. 325; **Nequinium:** oraș italienesc în **Umbriia**, p. 326), Veneţia (**Patavium:** oraș italienesc în moșiia domnilor de la Vinețiia, p. 362).

5.3. Alteori, în locul acestora, Teodor Corbea preferă să folosească adjective calificative derivate de la substantive proprii cu ajutorul sufixul *-esc* care are înţelesul ‘care ţine de, care aparţine obiectului denumit prin substantivul de bază’[13]: **Beletra:** oraș **italienesc**, nu departe de la Roma, p. 71; **Castania:** oraș **italienesc**, p. 90; **Rufae:** oraș **campanienesc**, p. 444; **Elea:** oraș **lucaniesc**, p. 177; **Salmantica:** oraș **umbrienesc** în Italiia, p. 448; **Ergetium:** oraș **sițilienesc**, p. 185; **Tarqvini:** oraș **tusțienesc** au fost din care Tarcvinius Priscus s-au mutat în Roma, p. 505. Mai rar apare sufixul provenienţei locale *-ean*[14], în structura unor substantive: **Adryx:** oraș al **siracuseneanilor**, p. 16; **Aletium**: oraș al **salentineanilor** în Italiia, p. 29; **Padua:** oraș al Țării Italienești în biruința **viclențeseanilor** [sic!], într-alt nume **Patavium**, p. 353; **Salentinum:** orașul **piţenuseanilor** în Țara Italiei, p. 448. Toate aceste creaţii de autor sunt încercări de adaptare etnonimică şi se constituie în mărturii ale efortului de a explica, în limba română, termeni mai puţin cunoscuţi.

5.4. Pentru localizarea anumitor oraşe, Teodor Corbea recurge fie la genitivul posesiei (**Aecalum:** oraș **al Italiei**, p. 18; **Caesenna:** oraș al Italiei, p. 81), fie la construcţii prepoziţionale cu acuzativul, care oferă mai multă claritate, în enunţ (**Apameste:** oraș **în** Țara Italiei, p. 46; **Catalaunum:** oraș **de la** Campaniia, p. 90; **Angolus:** oraș **din** Țara Italiei, p. 42).

5.5. În unele situaţii, învăţatul transilvănean se limitează în a oferi informaţii sumare asupra unui anumit oraş, asociind numelui comun un adjectiv care exprimă apartenenţa (**Aminaeum:** oraș campanienescu în Țara Italiei, p. 36) sau recurge la sintagma *nume + al + **un oraş*** (**Aquileja:** nume al unui oraș, p. 49) sau la *nume + prep. + **oraş*** (**Cassilium:** nume de oraș, p. 90), aspect care ilustrează faptul că era circumspect în oferirea de informaţii, atunci când nu cunoştea îndeajuns toponimul respectiv. Tot la substantivul ***nume*** apelează Corbea şi când doreşte să echivaleze numele de oraş antic cu unul din timpul său (**Dicaarchia:** oraș din Țara Italiei, ***în numele*** cel de acum, p. 159; **Felsina:** oraș italienesc ***în numele*** de acum Bononiia, p. 202; **Padua:** oraș al Țării Italienești în biruința viclențeseanilor [sic!], ***într***-alt ***nume*** Patavium, p. 353).

5.6. Pe lângă determinările adjectivale etnonimice, substantivul *oraş* este determinat şi de alte adjective calificative, folosite pentru a releva importanţa acestuia sau pentru a-l deosebi de altele (**Florentia**: un oraş **vestit** în Ţara Italiei, p. 207; **Ariminium**: oraş **mare** al Ţării Italiei, p. 54; **Mediolanum:** un oraș foarte **mare** în Țara Italiei ăn ținutul cu numele

[13] Pentru alte detalii, vezi Coteanu 2007 : 42.
[14] A se vedea şi Coteanu (2007: 40).

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

Lombardiia, p. 304; **Roma: mare** oraș al Țării Italiei, Roma, p. 442), diferenţierea făcându-se, în acest din urmă caz, şi prin topica subiectivă a adjectivului. În schimb, adjectivele determinative sunt rare (**Turium: alt** oraș în Țara Italiei, p. 530).

5.7. În vederea situării cât mai precise a oraşelor în Peninsul italică sau a relaţionării acestora cu personalităţii ale Antichităţii latine, Teodor Corbea dezvoltă sintagmele, creând, din când în când, ample propoziţii relative, al căror rol este, cu siguranţă, unul lămuritor: **Amiternum:** oraș al Campaniei, **în care** s-au născut Salluștius, p. 36; **Egesta:** oraș sițilienesc **care** l-au zidit Eneas, p. 176; **Maleventum:** nume de oraș **pre care** apoi l-au numit Beneventum, p. 298; **Neapolis:** oraș nou, într-**a căruia** nume multe nume să numesc, p. 324; **Posidonia:** oraș italienesc **carele** îl chiiamă și Pestum, p. 394; **Selinus:** oraș sițilienesc **care** e încărcat cu finici, p. 461; **Sulmo:** oraș al Țării Italienești **în care** s-au născut poeticul Ovidius, p. 495; **Tarqvini:** oraș tusțienesc au fost **din care** Tarcvinius Priscus s-au mutat în Roma, p. 505; **Tarentum:** un oraș vestit în Țara Italiei în ținutul cu numele Calabriia, **care** din-ceput o au chiemat Magna Grețiia, p. 505.

5.8. În constituirea subordonatelor relative, am observat unele sintagme în care relativul este greşit sau atipic întrebuinţat: **Egesta:** oraș sițilienesc **care** l-au zidit Eneas, p. 176; **Posidonia:** oraș italienesc **carele** îl chiiamă și Pestum, p. 394; **Tarentum:** un oraș vestit în Țara Italiei în ținutul cu numele Calabriia, **care** din-ceput o au chiemat Magna Grețiia, p. 505 (omiterea morfemului *pe*, la Acuzativ), **Neapolis:** oraș nou, într-**a căruia** nume multe nume să numesc, p. 324 (utilizarea pronumelui relativ cu marcator pronominal (-*a*), în loc de *...în al cărui nume...*). [15]

5.8.1. Uneori, în structura acestora, e prezent şi adverbul relativ de loc **unde** (**Ostia:** oraș italienesc **dincolo de** Roma, **unde** cură Tiberisul în mare, p. 350; **Pisaurum:** oraș italienesc în ținutul Pițenumului în țărmurile Mării Italienești, **unde** curge apa Pisaurus în mare, p. 385) sau cel de timp **când** (**Palanteium:** oraș den muntele Palatinus, încă **cînd** n-au fost Roma, p. 354), folosite tot din aceleaşi raţiuni.

5.9. De asemenea, în absenţa/ în rara prezenţă a relativelor, Teodor Corbea întrebuinţează adverbe deictice spaţiale (**Beletra:** oraș italienesc, nu **departe** de la Roma, p.71; **Cremona:** oraș italienesc **aproape de** Mantua, p. 136**; Ostia:** oraș italienesc **dincolo de** Roma, unde cură Tiberisul în mare, p. 350; **Saturum vel Saturnum:** oraș calabrienesc nu **departe** de la Tarentum, p. 453; **Tybur:** oraș italienesc **aproape** de Roma, p. 531) sau prepoziţii locative acuzativale sau genitivale (**Acerrae:** oraș al Italiei **de cătră** Umbriia, p. 9; **Capena:** oraș au fost **lîngă** Roma, p. 86; **Crimissa:** oraș **în svîrșitul** Țării Italiei, p. 137; **Locri:** oraș au fost în Țara Italiei ***cătră*** Sițiliia, p. 289; **Vulturnum:** oraș în Campaniia **lîngă** apa Vulturnus, p. 551), evidenţiind valorile semantice multiple ale acestora.

5.10. În tălmăcirile corbiene a numelor de oraşe italice, pot fi identificate şi unele particularităţi de ordin fonetic, morfologic ori sintactic, ce ilustrează anumite stadii de evoluţie ale unor părţi de vorbire, în timpul său.

5.10.1. Dintre acestea, amintim prezenţa hiatului [i] [a], în structura numelui de ţinuturi italice (**Acerrae:** oraș al Italiei de cătră Umbriia, p. 9; **Catalaunum:** oraș de la Campaniia, p. 90) sau forma veche a prepoziţiei *către* (**Locri:** oraș au fost în Țara Italiei cătră

[15] Pentru realizarea complexă a unor propoziţii relative în limba veche, vezi Stan 2013: 70. O construcţie asemănătoare am întâlnit la Ioan Gură de Aur (2001) „*De **a căruia** oştime să fugim, fraţilor, şi să alergăm către iubitoriul de oameni, Dumnezăul şi mîntuitoriul sufletelor noastre, Isus Hristos...* (IGA, M, 42r, p. 131).

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

Siţiliia, p. 289), la care se adaugă: apariţia diftongului [ja], firească, în epocă, la unele verbe (**Posidonia:** oraş italienesc carele îl *chiiamă* şi Pestum, p. 394) şi forma veche a numeralului *două*, mai apropiată de etimon **(Alba:** *doao* oraşuri de la Italiia, p. 27). Menţionăm şi păstrarea grupului consonantic (etimologic) slav, *-sv-*, care nu a trecut la *-sf-* (**Crimissa:** oraş în *svîrşitul* Ţării Italiei, p. 137).

5.10.2. În ceea ce priveşte flexiunea nominală, semnalăm mai veche formă de plural a substantivului oraş (**Alba:** doao *oraşuri* de la Italiia, p. 27) şi oscilaţia în ceea ce priveşte desinenţa de GD, în cazul substantivului *ţară* (**Tolentum:** oraş al **Ţării** Italieneşti, p. 518; **Surrentum:** oraş al **Ţării** Italieneşti, p. 499), ultima, de departe, cea mai utilizată. Referitor la determinare, în general, substantivul *oraş* este nedeterminat (**Sentinum:** oraş al Ţării Italieneşti, în ţînutul Urbinului, p. 463), însă există unele situaţii, puţine la număr, în care este determinat definit (**Opitergium:** oraşul vineţiianilor, p. 346) sau nedefinit (**Florentia**: un oraş vestit în Ţara Italiei, p. 207).

5.10.3. În cadrul flexiunii verbale, am observat folosirea auxiliarului etimologic *au* (< lat. *habuit*), la persoana a III-a singular, care nu fusese încă înlocuit cu forma analogică *a* (**Altinum:** oraş au fost al ţînutului vineţîienesc, p. 33).[16]

5.10.4. Din punct de vedere sintactic, pe lângă omiterea morfemului *pe* (**5.8.**), se observă şi folosirea antepusă a pronumelui personal de persoana a III-a singular, feminin, de tip dublant, reluant, similară formei de masculin, pe lângă auxiliarul de perfect compus (**Tarentum:** un oraş vestit în Ţara Italiei în ţînutul cu numele Calabriia, **care** din-ceput o au chiemat Magna Greţiia, p. 505).

5.11. În perspectivă lexicală, am remarcat încercarea de a adapta la specificul limbii române a unor latinisme, nume de scriitori antici (**Amiternum:** oraş al Campaniei, în care s-au născut **Salluştius**, p. 36; **Mevania:** oraş italienesc în Umbriia în care s-au crescut **Properţius**, p. 310), de locuri ale Antichităţii italice (**Novaria:** oraş italienesc întru vecinicirea **Mediolanului**, p. 331; **Fesula:** oraş aproape de **Florenţiia**, p. 203; **Sabbatio:** oraş italienesc către **Ghenua**, p. 446) sau de agent (**Sulmo:** oraş al Ţării Italieneşti în care s-au născut **poeticul** Ovidius, p. 495). De asemenea, menţionăm derivarea diminutivală a substantivului *oraş* (**Barium: orăşel** de la Apuliia, p. 70; **Lauretum: orăşăl** în Ţara Italiei; p. 282; **Styella: un orăşel** în Siţiliia, p. 487) şi prezenţa cuvântului *vecinire* (**Novaria:** oraş italienesc întru **vecinicirea** Mediolanului, p. 331), neînregistrat în DLR XVIII sau DLRLV.[17]

6. Analiza atentă a numelor de oraşe italice a facilitat nu numai cunoaşterea orizontului cultural al eruditului ardelean, ci şi studiul amănunţit al faptelor de limbă inserate în definiţiile de dicţionar, referitoare la numele de oraşe din Peninsula italică. Am observat că Teodor Corbea respectă în mare măsură normele limbii literare, abaterile constatate fiind consemnate, în bună măsură, şi la alţi autori din timpul său. Am avut astfel posibilitatea de a urmări câteva dintre liniile majore de evoluţie a limbii române şi unele particularităţi specifice graiului său, în ciuda faptului că, uneori, autorul inovează şi adaptează cuvinte necunoscute contemporanilor săi. Prin contribuţia noastră, am vrut să evidenţiem faptul că doar o

[16] Pentru alte detalii, vezi şi Gheţie 1997: 138 şi Frâncu 2009: 111-112.
[17] În cazul explicării altor nume de oraşe, Teodor Corbea foloseşte cuvântul *vecinime*. Vezi, în acest sens, Chircu 2014a, paragraful 2.12.

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

investigaţie complexă, pe mai multe paliere, poate mijloci înţelegerea scriiturii corbiene, atât de plurivalentă, dar şi bine tâlcuită, în acelaşi timp.

Bibliografie

a) studii, articole şi izvoare:

Cândea, Virgil et ali (2012), *Istoria Românilor*, vol. V (*O epocă de înnoiri în spirit european, 1601-1711/1716*), ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Chircu, Adrian (2014a), *Veche toponimie hişpănească tălmăcită pre limbă rumânească. Apropo de dicţionarul lui Teodor Corbea*, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione / Old Iberic Toponymy in Romanian translation. Apropos of Teodor Corbea's Dictionary, Dictiones latinae cum valachica intrerpretatione*, în Iulian Boldea (ed.), *Communication, context, interdisciplinarity*, section *Language and Discourse*, Târgu-Mureş, Arhipelag XXI Press (sub tipar).

Chircu, Adrian (2014b), *French Town Names in Old Romanian Writings: Teodor Corbea, Dictiones latinae cum valachica interpretatione/ Nume de oraşe frânceşti în vechi scrieri româneşti: Teodor Corbea*, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, în Iulian Boldea (ed.), *Globalization and Intercultural Dialogue. Multidisciplinary Perspectives*, section *Language and Discourse*, Târgu-Mureş, Arhipelag XXI Press, p. 21-32.

Chircu, Adrian (2013), *Toponymia urbana medievalia europea. Observation on the translation of European town names in Teodor Corbea's Dictionary, Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, în Iulian Boldea (coord.), *Studies on literature, discourse and multicultural dialogue. Section Language and discourse*, Târgu-Mureş, Editura Arhipelag XXI, p. 27-38.

Coteanu, Ion (2007), *Formarea cuvintelor în limba română. Derivarea, compunerea, conversiunea*, editat de Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Creţu, Gr. (1905), *Cel mai vechiu dicţionar latino-românesc de Todor Corbea* (*Manuscript de pe la 1700*), extras, Bucuresci, Tipografia „Voinţa Naţională".

Frâncu, Constantin (2009), *Gramatica limbii române vechi* (1521-1780), indice general de Alexandrina Ioniţă, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

Gherman, A. M. (2010), *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă.

Gherman, Alin Mihai (2004), *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Gherman, Mihai (2000-2001), *Lexicografie şi gramatică în dicţionarul lui Teodor Corbea*, în *Dacoromania*, V-VI, p. 161-164.

Gherman, Mihai-Alin, (2014), *En marge du dictionnaire latin-roumain de Teodor Corbea*, în *Dacoromania*, XIX, nr. 1, p. 48-59.

Gheţie, Ion (coord.) (1997), *Istoria limbii române literare. Epoca veche*, Bucureşti, Editura Academiei Române. (ILRV)

Graesse, Johann Georg Theodor (1909), *Orbis Latinus*, Berlin, Richard Carl Schmidt & Co, http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblatc.html

Graur, Al. (1972), *Nume de locuri*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

Gură de Aur, Ioan (2001), *Mărgăritare*, ediţie îngrijită, indice de nume şi glosar de Rodica Popescu, Bucureşti, Editura Litera. (IGA, M)
Muzzi, Salvatore (1858), *Vocabulario antico geografico colla moderna corrispondenza per quei nomi che col mutare dei tempi hanno mutato sensibilmente di forma*, Bologna, Tipi Monti al Sole.
Pellegrini, G. B. (1994), *Toponomastica italiana. 10000 nomi di città, paesi, frazioni, regioni, contrade, fiumi, monti spiegati nella loro origine e storia*, Milano, Hoelpi Casa Editrice.
Pop, Ioan-Aurel (2014), *Locul românilor în Europa - la confluenţa Occidentului latin cu Orientul bizantin*, în *Rostiri Academice Româneşti*, Cluj-Napoca, Editura Eikon.
Pop, Ioan-Aurel et ali (2007), *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), Cluj-Napoca, Academia Română & Centrul de Studii Transilvane.
Seche, Mircea (1966), *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, vol. I (*de la origini pînă la 1880*), Bucureşti, Editura Ştiinţifică.
Şchiau, Octavian (1978), *Cărturari şi cărţi în spaţiul medieval românesc*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
Stan, Camelia (2013), *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

b) *dicţionare*:
Corbea, Teodor (2001), *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ediţie de Alin-Mihai Gherman, Vol. I (Studiu introductiv, note şi text), Cluj-Napoca, Editura Clusium. [DLVI]
Costinescu et ali (1987), *Dicţionarul limbii române literare vechi* (1640-1780). *Termeni regionali*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică. [DLRLV]
*** (2008), *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicţionar al limbii române*, studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române. [DVL]
*** *Dicţionarul limbii române*, tom. XVIII (V-Vizurină), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010. [DLR]
Gaffiot, Félix (1967), *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris, Éditions Hachette. [DILR]
Guţu, G. (1983), *Dicţionar latin-român*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică. [DL-R]
*** (1930), *Il „Lexicon Marsilianum", dizionario latino-romeno-ungherese del sec. XVII*. Studio filologico e testo, ediţie de Carlo Tagliavini, Bucureşti, Cultura Naţională. [LM]
Maior, Grigore (2001), *Institutiones Linguae Valachicae - Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum*, ediţie, studiu introductiv, note şi inndici de Alin-Mihai Gherman, cuvânt înainte şi rezumat de Iabob Mârza, vol. I-II, Alba Iulia, Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia. [LCLV]
Pápai, Francisco Párisz (1767), *Dictionarium latino-hungaricum et hungarico-latinum*, Cibinii, Samuelis Sárdi Typographi. [DLH]
Szenci Molnár, Albert (1604), *Dictionarvm latinovngaricvm opus novum et hactenvus nvsqvam editvum; Item vice versa: dictionarivm vngaricolatinvm, in quo præter dictionvm vngaricvm interpretationem latinam*, Noribergae, Procurante Elia Hvterro Germano (ediţie anastatică ulterioară, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990),

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)

https://www.google.ro/#q=albert+molnar+dictionarium+latinoungaricum+on+line&tbm=bks [DLU]

BDD-V590 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:11 UTC)